

Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 130-летию С.Сейфуллина = С.Сейфуллиннің 130 жылдығына арналған халықаралық ғылыми - практикалық конференциясының материалдары. - 2024. – Б.IV. - Б. 175-178.

ӘОЖ 81-11.1(045)

ОЛЖАС СҮЛЕЙМЕНОВТЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ МҰРАСЫ

Темірхан Н.Н., 2 курс студенті

*С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті,
Астана қ.*

«Олжас Сүлейменов бүкіл прогрессивті адамзаттың игілігіне айналған Қазақстан және әлем әдебиеті тарихына баға жетпес беттер жазды. Оның белсенді азаматтық ұстанымы мен қоғамға сіңірген еңбегін халық жақсы біледі. Оның шығармалары тек Қазақстанда ғана емес, оның шегінен тыс жерлерде де кеңінен танымал - оны бүкіл әлем оқиды», - деп Ұлттық музей директоры Дархан Мыңбай өз сөзінде ақынның шығармашылығы мен еліміздің қоғамдық өміріндегі рөліне тоқталған болатын.

Олжас Омарұлы Сүлейменов – қазақ ақыны, жазушы, публицист және қоғам қайраткері, шығармашылығы Қазақстан әдебиеті мен мәдениетінің дамуына зор ықпал етті. Оның шығармалары Еуразия халықтарының тарихы мен мәдениетіне терең бойлауымен, сондай-ақ Шығыс пен Батыстың, дәстүр мен қазіргі заманның қарым-қатынасы тақырыбын батыл ашумен ерекшеленеді. Сүлейменов мұрасы поэзияны, прозаны, ғылыми еңбектерді және қоғамдық өмірге белсене араласуды қамтиды [1].

Олжас Сүлейменов поэзиясы: Тарих пен қазіргі заман синтезі

Олжас Сүлейменов поэзиясы 20 ғасырдағы қазақ әдебиетінде ерекше орын алады. Ол қазақ халқының мәдени-тарихи тамырына терең үңіліп қана қоймай, ұлттық пен интернационалды, көне мен жаңаны ұштастырып, жаһандық тақырыптарды батыл қозғады. Оның поэзиясы Шығыс пен Батыстың, дәстүр мен жаңашылдықтың арасына көпір болып, болашақ ұрпаққа тың бағыт-бағдар берді.

Қазақ әдебиетіне әсері

Сүлейменов өзінің әдеби жолын 1960 жылдары, Кеңес Одағының «жылымық» кезеңін бастан кешіріп жатқан кезде, жаңа формалар мен идеяларды еркін іздеумен ұштасатын мәдени жаңғыру кезеңінен бастады. Алғашқы жыр жинағы «Арғымақ» (1961) оны қазіргі ақындардың арасынан бірден ерекшелендірді. Бұл қазақ әдебиеті дамудың жаңа жолдарын іздеп, Сүлейменов өлеңдері тың идея, образдар әкелген алдыңғы қатарлы жаңашылдардың біріне айналған кез еді:

«Қыпшақтардың ой-хой құба жондары-ай,
Жер тарпыған тұлпарын айт, тұлпарын!
Шарайнадай сауырына қомдап ай,
Арғымақ жүр

Көк шалғынға-көк кілемге

Сүртіп мүйіз ұлтанын...»

Оның поэтикалық тілінің басты ерекшеліктерінің бірі – эпикалық, мифологиялық мотивтерді белсенді қолдану. Сүлейменов шығармаларында қазіргі заманның тағдыры туралы философиялық ой-пікірлермен астасып жатқан көне заманның қаһармандары, қазақ мәдениетінің нышандары мен мифтерін жиі көруге болады. Оның поэзиясы қазақ халқының мәдени дәстүріне деген терең құрметпен сусындағанымен, ол ешқашан ұлттық тақырыптармен ғана шектелмейді [2].

Философиялық тереңдік

Сүлейменов шығармашылығын тек ұлттық бағытта деп жіктеу қиын, өйткені оның поэзиясы бүкіл адамзатты қызықтыратын мәселелерді қозғайды: бұл бейбітшілік, прогресс, адамның ғарыштағы орны, планетаның болашағы үшін жауапкершілік туралы ойлар. Оның әйгілі «Жер, адамға тағзым» (1961) поэмасы ғарыштық жетістіктер дәуіріне арналған, бірақ ол технологиялық революциялар аясында адамзаттың болашағы қандай болуы керектігі туралы ойларға толы.

Сүлейменов техникалық прогресс пен рухани дамудың үйлесімділігі туралы маңызды мәселені көтереді. Өлеңдерінен мәдени-адамгершілік құндылықтарды есепке алмай, жаңарудың өзі әкелетін қауіп-қатерден аулақ болуға деген ұмтылысты байқауға болады. Мысалы, Сүлейменов бірсыпыра өлеңдерінде табиғат тақырыбын, оның адам жаны үшін маңызын, оның жойылуының рухани азғындауға әкелетінін айтады [3].

Стиль мен тақырыптардың көпжақтылығы

Сүлейменов поэзиясы тек жоғары философиялық тақырыптармен ғана шектелмейді. Қарапайым халықтың тұрмыс-тіршілігін, күнделікті жұмыстың көркін, адамның қуанышы мен мұңын да жазды. Оның өлеңдерінде юмор, нәзік сарказм, ирония кездеседі. Бұл жан-жақтылық оның поэзиясын әртүрлі буын оқырмандары үшін ерекше тартымды етеді.

Сүлейменов көбінесе сөз мағыналарымен ойнап, жаңа мағына тудыратын метафора мен бейнелеудің шебері болған. Бұл стиль оның поэзиясына мұқият оқуды және терең ой жүгіртуді қажет ететін өте байлық берді.

Поэзиядағы жаңашылдық

Олжас Сүлейменов рәміздерді, метафораларды және тарихи тұспалдарды белсенді қолданып, бірегей поэтикалық тіл тудырды. Ол фольклорлық жырларға немесе эпикалық дастандарға ұқсайтын поэтикалық ырғақтарға жиі жүгіне отырып, форма мен стильге тәжірибе жасады. Оның поэтикалық әдісінің ерекшелігі де осында: ол қазақ акинизмінің байырғы ауызша дәстүрін қазіргі поэтикалық формалармен ұштастырған. Оның өлеңдерінде «эпикалық тыныс» бар - олар тарих пен қазіргі заманды, Шығыс пен Батысты біріктіретін орасан зор кенептер.

Сүлейменовтің өлеңдері

Оның өлеңдері ерекше назар аударуға тұрарлық. Ең атақтыларының бірі – «Аз и Я» – Сүлейменовтің түркі және славян халықтарының тарихи

және мәдени байланыстарын зерттейтін поэтикалық ғана емес, ғылыми шығармасы. Бұл жұмыс оның шығармашылық жолындағы бетбұрысты кезең болды және ғылыми ортада қызу пікірталас тудырды.

Сүлейменов өз өлеңдерінде теңдік пен еркіндікке шақырып, әлеуметтік әділеттілік мәселелеріне де көңіл бөлген. Оның поэзиясында оның жеке белсенді азаматтық ұстанымын көрсететін қуатты азаматтық қуат бар, ол поэзияда ғана емес, қоғамдық қызметте де көрінді [4].

Кинематография

Олжас Сүлейменовтің шығармашылық қызметінің қызықты және маңызды қырларының бірі – оның киноға қосқан үлесі. Ол сценарист ретінде бірнеше фильмдерді жасауға атсалысты, оларда да оның терең философиялық және әлеуметтік идеялары көрініс тапты.

Сондай фильмдердің бірі – Сүлейменовтің сценарийі бойынша түсірілген «Адамдар елі» (1966) фильмі. Бұл фильм қазақ халқының сталиндік қуғын-сүргін және ұжымдастыру жылдарындағы қиын өмірін баяндап, талай отбасының бастан кешкен азабы мен қасіретін көрсетеді. Сүлейменов бұл сценарийге өзінің жеке тәжірибесін салды, өйткені оның туыстары да сол жылдардағы қиянатқа тап болды.

Кинодағы тағы бір маңызды жұмыс оның сценарийі бойынша түсірілген «Алыстағы оттардың жарығы» (1975) фильмі болды. Бұл фильмде оның поэтикалық шығармаларындағыдай тарих, ұлттық болмыс пен рухани тамыр іздеу тақырыбы басты орын алады. Сүлейменов көне заманның, салт-дәстүрдің және азаттық үшін күрестің бейнелері арқылы өткеннің адамзаттың бүгінімен және болашағымен ажырамас байланысын көрсетеді, мәдени жадты сақтаудың маңыздылығын атап көрсетеді.

Публицистика және журналистика

Олжас Сүлейменов өмір бойы публицистика мен журналистикаға белсене араласты. Оның мақалалары, очерктері мен сұхбаттары экология, жаһандану, мәдени және әлеуметтік өзгерістер, ядролық қарусыздану және адам құқықтары сияқты қазіргі заманның өзекті мәселелеріне арналған.

Сүлейменов публицистикасы – бұл жай ғана ағымдағы оқиғаларды талдау ғана емес, сонымен бірге оларды тарих пен мәдениет призмасы арқылы түсіну. Ол әрқашан Еуразия халықтарының мәдени тамыры мен дәстүріне жүгіне отырып, әлеуметтік және саяси процестердің түпкі себептерін анықтауға ұмтылды. Оның табиғатты қорғау мәселелеріне, әсіресе Семей полигонындағы ядролық сынақтардың зардаптарына байланысты мақалалары жаһандық экологиялық қатерлерді және оларды еңсеру үшін халықаралық ынтымақтастықтың қажеттігін тануда маңызды рөл атқарды.

Сонымен қатар, Сүлейменов шағын халықтардың мәдени құқықтарын белсенді түрде қолдады және қазіргі әлемдегі бейбіт қатар өмір сүрудің негізі ретінде мультимәдениеттілік идеясын қорғады. Ол мәдени алмасу мен әртүрлі халықтар арасындағы диалогтың маңыздылығын атап өтті, бұл оның жұмысын бүгінгі күннің өзектілігіне айналдырады [5].

Дәрістер және мәдени дипломатия

Әлемге әйгілі қоғам және мәдениет қайраткері Олжас Сүлейменов белсенді түрде лекциялар оқып, түрлі халықаралық конференцияларға қатысты. Оның мәдениет, бейбітшілік және экология мәселелеріне арналған форумдардағы сөйлеген сөздері тек Қазақстанда ғана емес, одан тыс жерлерде де аудиторияның назарын аударды.

Оның қызметі әсіресе ЮНЕСКО-дағы жұмысы аясында маңызды болды, ол Қазақстанның атынан қатысып, мәдени дипломатия мәселелерімен айналысты. Сүлейменов ЮНЕСКО-дағы жұмысында әртүрлі халықтардың мәдени мұрасы мен дәстүрін сақтаудың маңыздылығын, әсіресе жаһандану жағдайында, шағын мәдениеттер ұмытылу немесе жойылу қаупі бар кезде бірнеше рет атап өтті. Оның күш-жігерінің арқасында Қазақстан халықаралық мәдени аренада елеулі назарға ие болды, ал еліміздің өзі жаһандық мәдени үдерістердің танымал қатысушысына айналды.

Көркем аудармалар және басқа авторлармен ынтымақтастық

Олжас Сүлейменов аударма арқылы қазақ және әлем әдебиетінің танымал болуына да үлес қосты. Қазақ поэзиясы мен прозасының озық үлгілерін қалың оқырманға жеткізуге тырысып, аудармашылармен белсенді жұмыс жасады. Оның күш-жігерінің арқасында қазақ авторларының шығармалары орыстілді және халықаралық әдеби ортада кеңінен танымал болды.

Сүлейменов орыс, еуропалық және азиялық авторлардың шығармаларын да қазақ тіліне аударып, әртүрлі халықтар арасында мәдени көпір жасады. Ол әдебиеттің халықтар арасындағы өзара түсіністік пен байланысты нығайту құралы ретіндегі маңыздылығын терең түсінді.

Сонымен, Олжас Сүлейменовтің шығармашылық мұрасы поэзия мен прозадан бастап, ғылыми ізденіс пен қоғамдық қызметке дейінгі кең ауқымды қамтиды. Оның еңбектерінде мәдениеттерді біріктіруге және Еуразия халықтарының ортақ тарихын түсінуге деген ұмтылыс көрінеді. Сүлейменовтің әдеби еңбектері тарихты, мәдениетті зерттеуге және рухани құндылықтарды сақтауға шабыттана отырып, жаңа ұрпаққа әсер етуді жалғастыруда [6].

Олжас Сүлейменов – жасампаздығы мен белсенді азаматтық ұстанымы өткеннің мәдени мұрасын сақтауға ғана емес, халықтар арасында көпірлер орнатуға, өзара түсіністік пен сыйластыққа негіз жасайтын қайраткер.

*Ғылыми жетекшісі аға оқытушы Кукенова Г.А.,
филология ғылымдарының кандидаты*

Әдебиеттер тізімі

- 1 Сүлейменов, ОО. (1975). *АЗИЯ: Қоршау кітабы*. Алматы: Жалын.
- 2 Сүлейменов, ОО. (1961). *Аргамаки*. Алматы: Жазушы.
- 3 Сүлейменов, ОО. (1961). *Жер, адамға тағзым*. Мәскеу: Жас гвардия.

- 4 Қалиева, СБ. (2003). *Олжас Сүлейменов: Өмірі мен шығармашылығы*. Алматы: Қазақстан.
- 5 Левченко, АП. (1997). *Олжас Сүлейменов: Ақын және азамат*. Алматы: Рауан.
- 6 Қараев, ОН. (2012). *Азия және оның контексттері*. Астана: Фолиант.